

Tuhle atraktivní tezi nelze vyloučit, nicméně ani dokázat, poněvadž je spojena s mnoha otazníky a metodicky spornými předpoklady, jako je například identifikace „učitele“ s právoplatným veleknězem nebo odpovědnost velekněze za výklad Tóry. Také skutečnost, že se *Halachický dopis* dochoval ve více kopiích, vyžaduje vysvětlení. Mohla by naznačovat, že list byl určen několika adresátům a sloužil interním účelům. Později, v nejistých poměrech za římské okupace, bylo několik jeho kopií ukryto v jeskyni 4. Otázku, do jaké dějinné konstelace dopis patří a kdo byli jeho odesílatel a adresát, rozhodně nelze odbýt odkazem na nějakou zdánlivě vhodnou historickou situaci, nýbrž je nutno ji zodpovědět na základě údajů v samotném textu.

Odesílatel nebo skupina odesílatelů listu jednoznačně zastává postoj kumránské komunity, odpovídající pokročilému stadiu vývoje tohoto společenství a výkladu Tóry, jenž se zrcadlí v pozdějších partiích *Řádu společenství* a zvláště *Damašského spisu*. Způsob argumentace v *Halachickém dopise* navíc přepokládá, že adresát nebo skupina adresátů se vážně zabývá výkladem Tóry a nepatří tedy k „radě bezbožníků“, kteří se o Tóru nezajímají, a že odesílatel a adresát sdílejí navzdory všem názorovým rozdílům jistá základní východiska. To vyplývá i z výše citovaného závěrečného úseku listu, kde se adresátovi výslovně přiznává „moudrost a znalost Tóry“. Z téže pasáže lze soudit, že adresát zastával vedoucí pozici a měl odpovědnost za „svůj lid“, resp. za „Izrael“.

Rozhlédneme-li se po dějinách 1. a 2. století př. Kr., připadají v úvahu jako adresáti skutečně nejspíš Makabejci, pocházející z Hasmonova kněžského rodu, a proto nazývaní také Hasmonejci. Pokud je nám známo, oni jako první učinili Tóru základem své vlády nad politicky samostatným územím a nad národem s biblickým jménem „Izrael“. Nevíme, jak to vypadalo před povstáním Makabejců (kolem poloviny 2. století př. Kr.) v Jeruzalémě a v chrámech na jiných místech země a v diaspoře. Tady asi stejně jako v širokých vrstvách obyvatelstva nadále převládal nebiblický judaismus, dnes těžko uchopitelný, který ovšem ani poté nepřestal existovat naráz. Během povstání a po vítězství Makabejců (Hasmonejců) nad seleukovskými vládci se však postupně etablovaly náboženské strany, které se posléze rozšířily. Byly

to především skupiny vzešlé z biblického judaismu, žijící přísně podle Tóry. K nim patřili „zbožní“ (*chasidim*), esejci a také kumránské společenství, oběma předchozím skupinám určitě blízké a možná s nimi spojené. Vedle toho existovala kněžská třída saducejů, kteří se rovněž z části připojili k biblickému židovství, a farizejové, kteří v době politické nadvlády Hasmonejců zavedli používání Tóry v jeruzalémském chrámě, ale vysvětlovali ji také lidu a učinili ji prakticky použitelnou v každodenním životě. Později se objevují další skupiny, jako zélóti a povstalci proti Římu, a také první křesťané.

Na tomto historickém pozadí je představitelné, dokonce pravděpodobné, že se výklad Tóry stal od druhé poloviny 2. století př. Kr. předmětem sporů mezi jednotlivými náboženskými stranami a sociálními skupinami. *Halachický dopis* v tomto směru mnohé objasňuje. Ukázalo se například, že stanovisko, proti němuž list argumentuje, odpovídá v řadě bodů farizejskému výkladu Tóry, jenž se prosadil v pozdější rabínské tradici. Naproti tomu list sám nápadně souzní s postojem, který pozdější rabínské prameny označují jako „saducejský“. Měli bychom tedy kumránské společenství identifikovat se saduceji, a nikoli s esejci?¹⁵

Proti ukvapenému rozhodnutí hovoří okolnost, že staré prameny používají pojem saducejové v rozmanitých významech.¹⁶ Podle Josepha Flavie šlo o spíše pragmatickou kněžskou třídu při jeruzalémském chrámě, která dodržovala předpisy Tóry, ale zároveň byla přístupná myšlenkám helénismu a loajální vůči Hasmonejcům. V rabínských pramenech se pojem „saducejové“ (*saddukim*) nebo „boethusiáni“ (*boethusim*) používá jako obecné označení pro heretiky a zahrnuje postoje, které jsou v rozporu s farizejským (rabínským) směrem (*perušin*) a odpovídají spíše esejcům a kumránskému společenství. Důvodem pro tak odlišnou charakterizaci je, že mezi saduceji – stejně jako mezi farizeji, esejci nebo Kumránci – byli jistě stoupenci různých směrů. UVědomme si navíc, že prameny, které máme k dispozici (Josephus Flavius, Nový zákon, rabínská tradice) nemluví o různých skupinách neutrálně, nýbrž z dobového hlediska a z vlastní perspektivy, a že je z polemických, ne vždy přiznávaných důvodů popisují zkresleně.